

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2017)

7ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΔΑΧΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

7^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
15-18 Ιουνίου 2017

Η θεωρία κοινωνικοποίησης του Parsons στο πλαίσιο του δομολειτουργισμού

ΝΕΦΕΛΗ ΓΚΛΕΖΟΥ

doi: [10.12681/edusc.1704](https://doi.org/10.12681/edusc.1704)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΓΚΛΕΖΟΥ Ν. (2019). Η θεωρία κοινωνικοποίησης του Parsons στο πλαίσιο του δομολειτουργισμού. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 1*, 152–160. <https://doi.org/10.12681/edusc.1704>

Η θεωρία κοινωνικοποίησης του Parsons στο πλαίσιο του δομολειτουργισμού

Νεφέλη Γκλέζου, υποψήφια διδάκτορας

nefeliph29@gmail.com

Περίληψη

Πώς ο Parsons αναλύει την κοινωνικοποίηση και πώς η θεωρία του συνδέεται με την εκπαίδευση; Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση του τρόπου με τον οποίο η θεωρία κοινωνικοποίησης του Parsons σχετίζεται με τη δομολειτουργική θεωρία του και τη συνακόλουθη ερμηνεία του κοινωνικού κόσμου. Η κοινωνικοποίηση εξετάζεται ως διαδικασία εσωτερίκευσης, διαφοροποίησης και μάθησης, δίνοντας έμφαση στις έννοιες του ρόλου, του συστήματος και των αναγκών του ατόμου. Εξετάζεται αναλυτικά το σχολείο και, ιδιαίτερα, η σχολική τάξη, ως φορέας κοινωνικοποίησης, καθώς ο Parsons υποστηρίζει ότι το σχολείο παίζει καθοριστικό ρόλο στην πορεία κοινωνικοποίησης του ατόμου. Παρουσιάζεται η διαδικασία της σχολικής κοινωνικοποίησης και η σχέση της με τη διαδικασία επιλογής. Τέλος, παρουσιάζεται η κριτική που έχει ασκηθεί στη θεωρία κοινωνικοποίησης του Parsons.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνικοποίηση, δομολειτουργισμός, σχολείο, επιλογή, σύστημα

Abstract

How does Parsons analyze socialization and how is his theory connected to education? The aim of this essay is to examine how Parson's theory of socialization is connected with his structural functionalism theory and the corresponding interpretation of social world. Socialization is investigated as an internalization process, as a differentiation process and as a learning process, emphasizing the conceptions of role, system and person's needs. The school, and particularly the classroom, is examined with respect to socialization, because Parsons maintains that school plays an important role in the process of socialization. The process of socialization and its relationship with the process of selection is presented also. Finally, this essay deals with some criticism which has been exercised to Parson's theory of socialization.

Keywords: socialization, structural functionalism, school, selection, system

Εισαγωγή

Η έννοια της κοινωνικής δράσης βρίσκεται στο επίκεντρο του κοινωνιολογικού προβληματισμού του Parsons. Ο Parsons, λοιπόν, προβάλλει την κοινωνική δράση ως το καταλληλότερο μέσο για την ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων. Η βασική μονάδα της κοινωνικής δράσης είναι η πράξη. Τα χαρακτηριστικά της έννοιας πράξη συμβάλλουν στην ανάλυση της ανθρώπινης συμπεριφοράς μέσα στην κοινωνία, δηλαδή της κοινωνικής δράσης (Πιπερόπουλος, 1990· Mühlbauer, 1985· Parsons, 1968). Η θεωρία του Parsons, όμως, μετακινείται από την εξέταση της δράσης στην εξέταση της διαντίδρασης και στη μελέτη των συστημάτων (Devereux, 1998). Ο Parsons στη θεωρία της δράσης διακρίνει τέσσερα βασικά συστήματα: Το πολιτισμικό σύστημα, το κοινωνικό σύστημα, το σύστημα προσωπικότητας και τον

συμπεριφορικό οργανισμό. Τα τέσσερα συστήματα δράσης του Parsons είναι εργαλεία για την ανάλυση του κόσμου και δεν έχουν άμεση εμπειρική επαλήθευση, δηλαδή δεν υφίστανται στην πραγματικότητα (Ritzer, 2012). Τίθενται στο πλαίσιο του γενικότερου θεωρητικού χαρακτήρα της παρσονικής θεωρίας.

Ο Parsons πιστεύει ότι η μελέτη της δομής πρέπει να προηγείται από τη μελέτη της μεταβολής. Έτσι, ξεκινάει από τη μελέτη της δομής και, μόλις από τη δεκαετία του 1960, στρέφεται στο ζήτημα της κοινωνικής μεταβολής και, μάλιστα, ως συνέπεια των επικρίσεων που δέχεται για το ότι αγνοεί την κοινωνική αλλαγή (Ritzer, 2012). Ασχολείται, λοιπόν, με τα προβλήματα της σταθερότητας αλλά και της εξέλιξης μέσα στα συστήματα δράσης (Parsons, 1977). Ερμηνεύει τα κοινωνικά φαινόμενα σε ένα θεωρητικό επίπεδο, στηριζόμενος στην έννοια του συστήματος, της δομής και της λειτουργίας. Η θεωρία του δεν έχει άμεση εμπειρική επαλήθευση αλλά δομείται σε ένα καθαρά θεωρητικό και αφαιρετικό επίπεδο. Η παρούσα εργασία, στηριζόμενη σε αυτό το πλαίσιο, εξετάζει τη θεωρία του Parsons για την κοινωνικοποίηση, στο πλαίσιο αυτής της ευρύτερης δομολειτουργικής θεωρίας του.

Η κοινωνικοποίηση ως διαδικασία εσωτερικευσης

Ο δομολειτουργισμός είναι μια θεωρία η οποία κυριαρχεί στον χώρο της κοινωνιολογίας κατά τις δεκαετίες του 1940 και 1950. Ο σημαντικότερος εκπρόσωπός της θεωρείται ο Talcott Parsons (Ritzer, 2012). Ο Parsons εξετάζει τη δομή, αφού συλλαμβάνει την κοινωνική ζωή ως ένα σύστημα το οποίο συγκροτείται από διαφορετικά μέρη. Παράλληλα, εξετάζει και τις λειτουργίες του κάθε συστήματος, αφού το συλλαμβάνει ως ένα ζωντανό σύστημα, τα μέρη του οποίου ασκούν λειτουργίες, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του συστήματος (Craib, 1998). Το θεωρητικό σχήμα κοινωνικοποίησης το οποίο αναπτύσσει ο Parsons βασίζεται στον λογικό χαρακτήρα της δομολειτουργικής θεωρίας συστημάτων (Mühlbauer, 1985). Βασική θέση του Parsons είναι ότι η κοινωνικοποίηση, σε συνδυασμό με τον κοινωνικό έλεγχο, διατηρεί την ισορροπία του συστήματος δράσης (Ritzer, 2012)

Σύμφωνα με τον Parsons, η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία κατά την οποία κάθε άτομο αποκτά τα κίνητρα για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή και, παράλληλα, αναπτύσσει την ικανότητα να ενστερνίζεται και να εφαρμόζει τις αξίες κάθε κοινωνικού συστήματος, καθώς και να υιοθετεί συγκεκριμένους ρόλους μέσα σε κάθε κοινωνικό σύστημα. (Mühlbauer, 1985).

Το παιδί εσωτερικεύει τη δομή των ρόλων της πυρηνικής οικογένειας, δηλαδή την εξουσία και το κύρος του πατέρα και της μητέρας σε σχέση με την αδυναμία και την εξάρτηση των παιδιών. Εσωτερικεύει, ακόμη, τον τρόπο συμπεριφοράς του κάθε μέλους της οικογένειας ανάλογα με τον ρόλο του, καθώς και τις αντιδράσεις του κάθε μέλους στη συμπεριφορά του άλλου. Το παιδί διαχωρίζει τις αντιδράσεις του στη συμπεριφορά των άλλων από τις αντιδράσεις των άλλων μελών της οικογένειας στη δική του συμπεριφορά και βιώνει την ανταμοιβή και την τιμωρία. Ακόμη, μαθαίνει να λαμβάνει υπόψη του τις προσδοκίες του κάθε ρόλου. Τα πολιτισμικά στοιχεία προσδιορίζουν το κοινωνικό σύστημα και το σύστημα προσωπικότητας και, έτσι, το πολιτισμικό σύστημα πρέπει να ενυπάρχει μέσα στα άλλα δύο συστήματα κατά τη διαδικασία κοινωνικοποίησης (Mühlbauer, 1985).

Αρχικά, εσωτερικεύονται από το παιδί τα πρώτα κοινωνικά αντικείμενα και, στη συνέχεια, εσωτερικεύονται οι κανόνες και οι αξίες της κοινωνίας, δηλαδή

ολόκληρο το πολιτισμικό σύστημα. Έτσι, το άτομο εντάσσεται σε ολοένα μεγαλύτερα και περιπλοκότερα κοινωνικά συστήματα και, τελικά, στην ίδια την κοινωνία (Τσιπλητάρης, 2001).

Η κοινωνικοποίηση κατά τον Parsons, είναι μια διαδικασία εσωτερίκευσης και αφομοίωσης ρόλων και προτύπων συμπεριφοράς. Το άτομο δρα με βάση τις απαιτήσεις αυτών των ρόλων και, έτσι, μπορεί να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της κοινωνίας (Νόβα - Καλτσούνη, 1995). Η επιτυχής κοινωνικοποίηση έχει ως συνέπεια την εσωτερίκευση των κανόνων και των αξιών του κοινωνικού συστήματος από τους δρώντες. Το αποτέλεσμα είναι η ταύτιση στόχων και συμφερόντων του δρώντος και του συνολικού κοινωνικού συστήματος (Ritzer, 2012). Η αναποτελεσματική, όμως, κοινωνικοποίηση των ατόμων έχει ως συνέπεια οι προσδοκίες της κοινωνίας να μην εσωτερικεύονται επαρκώς στο σύστημα προσωπικότητας των ατόμων και, έτσι, η προσδοκώμενη και η εκτελούμενη ρολική συμπεριφορά να μην ταυτίζονται (Κελπανίδης, 2002).

Ο Parsons υποστηρίζει ότι οι δρώντες, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους, ενσωματώνονται στο κοινωνικό σύστημα και εσωτερικεύουν τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης, το άτομο εσωτερικεύει εκ των προτέρων τις προσδοκίες των άλλων απέναντι στη δική του συμπεριφορά. Εσωτερικεύει, δηλαδή, πρότυπα για τον μελλοντικό ρόλο τον οποίο θα ασκήσει μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα και, έτσι, προετοιμάζεται για τον ρόλο αυτόν (Κελπανίδης, 2002).

Η κοινωνικοποίηση ως διαδικασία διαφοροποίησης

Παράλληλα με την ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύστημα, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας κοινωνικοποίησης, λαμβάνει χώρα και μια διαδικασία διαφοροποίησης, η οποία λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της διχοτόμησης. Ως συνέπεια αυτής της διαφοροποίησης, διπλασιάζονται οι ενδιαίτητες ανάγκες του ατόμου αλλά και οι ρόλοι που έχουν εσωτερικευτεί από το άτομο. Οι ρόλοι και οι ανάγκες του ατόμου χωρίζονται σε διακλαδώσεις και συνεχίζουν να εξελίσσονται ανεξάρτητα. Με τον τρόπο αυτόν, δημιουργείται ένα «γενεαλογικό δέντρο», κατά το οποίο οι νεότερες ανάγκες του ατόμου σχετίζονται και παραπέμπουν στις προηγούμενες (Mühlbauer, 1985· Parsons, 1956).

Ο Parsons υποστηρίζει ότι είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός κριτηρίου, με βάση το οποίο να γίνεται αυτή η διαφοροποίηση των εσωτερικών αναγκών αλλά και των ρόλων. Κριτήριο, λοιπόν, είναι οι δυνατότητες προσανατολισμού του ατόμου, με βάση τις οποίες το άτομο καλείται να κάνει επιλογές μέσα σε μια συγκεκριμένη κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Οι βασικές, δηλαδή, διαστάσεις προσανατολισμού σε σχέση με τις αξίες είναι το κριτήριο διαφοροποίησης. Ο Parsons ονομάζει αυτό το κριτήριο μεταβλητές προτύπων ή ζεύγη εναλλακτικού προσανατολισμού (Mühlbauer, 1985). Ο δρών έχει, λοιπόν, ορισμένες δυνατότητες, ανάμεσα στις οποίες πρέπει να επιλέξει, για να δράσει προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση (Κελπανίδης, 2002).

Οι επιμέρους τρόποι προσανατολισμού, δηλαδή τα εναλλακτικά ζεύγη προσανατολισμού, είναι οι εξής: Το πρώτο ζεύγος είναι ο αυτοπροσανατολισμός και ο συλλογικός προσανατολισμός. Το άτομο, δηλαδή, καλείται να αποφασίσει αν θα προσανατολιστεί προς το να ικανοποιήσει τα ατομικά του συμφέροντα ή να συμπεριλάβει και τις κοινωνικές υποχρεώσεις στο πλαίσιο της κάθε δράσης (Schlottmann, 1968). Το δεύτερο ζεύγος είναι εξειδίκευση και η ασάφεια. Η σχέση,

δηλαδή, του ατόμου με τα άλλα άτομα θα έχει συγκεκριμένη οριοθέτηση και εξειδίκευση ή θα είναι απροσδιόριστη. Απροσδιόριστη σχέση σημαίνει ποικιλία θεμάτων συζήτησης και κοινών δραστηριοτήτων, ενώ εξειδικευμένη σχέση σημαίνει σχέση καθορισμένη στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου σκοπού (Mühlbauer, 1985).

Το τρίτο ζεύγος προσανατολισμού είναι η ουδετερότητα και η συναισθηματική σχέση. Το άτομο μπορεί να διατηρεί ουδέτερα συναισθήματα ή να επιτρέπει την ενεργοποίηση και την έκφραση όλων των συναισθημάτων του. Έτσι, καλείται να επιλέξει εάν θα παραμερίσει ή εάν θα ικανοποιήσει άμεσα τις ανάγκες του (Κελπανίδης, 2002· Mühlbauer, 1985). Το τέταρτο ζεύγος είναι η σφαιρικότητα και ο επιμερισμός, σύμφωνα με το οποίο το άτομο μπορεί να έχει ορθολογική συμπεριφορά και αντικειμενική αντίληψη ή συναισθηματική και υποκειμενική στάση (Mühlbauer, 1985). Αυτό εξαρτάται από το εάν το άτομο έχει συνολική σχέση με ένα κοινωνικό αντικείμενο ή έχει σχέση μόνο με μια πλευρά αυτού του αντικειμένου (Craib, 1998). Τέλος, το πέμπτο ζεύγος προσανατολισμού είναι η ποιότητα και η επίδοση, κατά το οποίο το άτομο αποφασίζει εάν θα προβεί σε μια αξιολόγηση των άλλων σύμφωνα με τις ιδιότητές τους και τα γενικά ποιοτικά τους στοιχεία ή σύμφωνα με τις συγκεκριμένες πράξεις και επιδόσεις τους (Mühlbauer, 1985). Υπάρχει, δηλαδή, η δυνατότητα να δοθεί έμφαση στην καθεαυτή αξία ενός κοινωνικού αντικείμενου ή μόνο στις εργαλειακές ιδιότητες του αντικειμένου αυτού (Craib, 1998). Οι δύο δυνατότητες του κάθε ζεύγους εναλλακτικού προσανατολισμού, λοιπόν, είναι αντικρουόμενες και, έτσι, το άτομο καλείται να επιλέξει μία από τις δυνατότητες αυτές σε κάθε δράση του.

Η κοινωνικοποίηση ως διαδικασία μάθησης

Σύμφωνα με τον Parsons, η κοινωνικοποίηση είναι μια σύνθεση από διαδικασίες μάθησης, η οποία οργανώνεται με τη μορφή μιας ανερχόμενης σπείρας. Για τον Parsons, μάθηση είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιδράει το παιδί σε μεταβαλλόμενους όρους μιας κατάστασης. Οι μεταβολές αυτές προέρχονται από τη βιολογική ανάπτυξη του παιδιού αλλά και από τις διαπροσωπικές σχέσεις και τις αντιδράσεις άλλων προσώπων σε κάθε τέτοια ανάπτυξη. Η μάθηση συντελείται σε σπειροειδείς φάσεις, χρησιμοποιώντας σε κάθε φάση τις ίδιες αρχές (Mühlbauer, 1985).

Ο Parsons υποστηρίζει ότι σε κάθε νέο κύκλο μάθησης, δηλαδή στην αρχή της κάθε φάσης κοινωνικοποίησης, το άτομο βρίσκεται αρχικά σε μια κατάσταση ισορροπίας, κατά την οποία οι ενδιαθέτες ανάγκες ισορροπούν με τις μέχρι εκείνη τη στιγμή εσωτερικευμένες δομές αλληλεπίδρασης. Οι μεταβολές, όμως, οι οποίες συμβαίνουν διαταράσσουν αυτή την ισορροπία και, έτσι, το άτομο, διέρχεται από ορισμένες φάσεις. Στη φάση της ανεκτικότητας, το παιδί μπορεί να εκφράσει την απογοήτευση που αισθάνεται, επειδή δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες του με τον ήδη γνωστό τρόπο. Στη φάση της υποστήριξης, η οικογένεια βοηθάει το παιδί να υποβαθμίσει ή και να διαγράψει ορισμένες παλιές του ανάγκες, καθώς και να ενσωματώσει ορισμένες στη νέα του κατάσταση, δηλαδή στη νέα δομή που θα σχηματιστεί. Στην επόμενη φάση, η οποία ονομάζεται άρνηση της αμοιβαιότητας, τα πρόσωπα αναφοράς του παιδιού αρνούνται να συμβιβαστούν με τις προσδοκίες του. Διατηρούν τις δικές τους απαιτήσεις αλλά και τις υποχρεώσεις οι οποίες είναι αλληλένδετες με τον ρόλο τους. Τέλος, στη φάση της επιλεκτικής επιβράβευσης, το παιδί διακρίνει τις επιθυμητές από τις ανεπιθύμητες συμπεριφορές του, μέσω της τεχνικής της ενίσχυσης των επιθυμητών συμπεριφορών από τα πρόσωπα αναφοράς. Το παιδί, δηλαδή, αποδέχεται ορισμένους τρόπους συμπεριφοράς και υιοθετεί νέους

ρόλους. Προσαρμόζεται στη μεταβληθείσα κατάσταση και φτάνει ξανά σε κατάσταση ισορροπίας. Από αυτή την κατάσταση ισορροπίας ξεκινά κάθε φορά η επόμενη φάση κοινωνικοποίησης (Mühlbauer, 1985).

Τα παιδιά εσωτερικεύουν πρακτικές, κανόνες και αξίες από τη στιγμή που γεννιούνται. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων, οι δρώντες έχουν ανάγκη από νέες πρακτικές και κανόνες, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις συνθήκες της κάθε φάσης της ζωής τους. Τα άτομα υιοθετούν, λοιπόν, τους κανόνες και τις αξίες που είναι απαραίτητες σε κάθε φάση της ζωής τους. Αυτοί οι κανόνες και οι αξίες υπάρχουν ήδη στην κοινωνία και το κάθε άτομο καλείται να τους εσωτερικεύσει τη στιγμή που τους χρειάζεται, προκειμένου να μπορεί να ζει αρμονικά στην κοινωνία, επιτελώντας τον ρόλο του. Επομένως, η κοινωνικοποίηση συνεχίζεται εφ' όρου ζωής. (Ritzer, 2012)

Η σχολική κοινωνικοποίηση

Ο Parsons δίνει ιδιαίτερη σημασία στον καθοριστικό ρόλο του σχολείου για την πορεία της κοινωνικοποίησης (Νόβα - Καλτσούνη, 1995). Η σχολική κοινωνικοποίηση συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση. Ο Parsons υποστηρίζει ότι το σχολείο είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες κοινωνικοποίησης. Σύμφωνα με τη θεωρία του, η κοινωνικοποίηση είναι η ένταξη του ατόμου σε ολοένα περιπλοκότερα κοινωνικά συστήματα. Το σχολείο, λοιπόν, αποτελεί ένα τέτοιο κοινωνικό σύστημα (Τσιπλητάρης, 2001). Εκεί αποδεσμεύεται το παιδί από τις ταυτίσεις και τους πρωταρχικούς συναισθηματικούς δεσμούς που έχουν συσταθεί στην οικογένεια και οικοδομούνται καινούριες ταυτίσεις. Η σχολική κοινωνικοποίηση οδηγεί το παιδί να εσωτερικεύσει αξίες και κανόνες ενός υψηλότερου επιπέδου σε σχέση με αυτές που έχει ως τώρα κατακτήσει (Parsons, 1985).

Ο Parsons επικεντρώνεται στη σχολική τάξη, την οποία θεωρεί ως την πιο σημαντική μονάδα της σχολικής εκπαίδευσης, επειδή εκεί «εκτυλίσσεται η επιχείρηση της τυπικής εκπαίδευσης» (Parsons, 1985, σελ.251). Παρουσιάζει, λοιπόν, δύο διαδικασίες οι οποίες λαμβάνουν χώρα στη σχολική τάξη. Η μία είναι η κοινωνικοποίηση, η οποία συνίσταται στην προετοιμασία των μαθητών, προκειμένου αυτοί να μπορέσουν να εκπληρώσουν τον ρόλο τους στην κοινωνία. Η άλλη διαδικασία είναι η επιλογή, δηλαδή η κατανομή των μαθητών στους ρόλους της κοινωνίας. Όπως είναι προφανές, οι διαδικασίες της κοινωνικοποίησης και της επιλογής αλληλοδιαπλέκονται (Mühlbauer, 1985).

Η σχολική τάξη, λοιπόν, είναι ένας φορέας κοινωνικοποίησης, ο οποίος διαμορφώνει την προσωπικότητα των μαθητών, ώστε αυτοί να αποκτήσουν τα κίνητρα και τις ικανότητες να ασκήσουν έναν ρόλο στην κοινωνία (Parsons, 1985). Η σχολική κοινωνικοποίηση, δηλαδή, δημιουργεί δομές κινήτρων και δομές ικανοτήτων στα παιδιά, προκειμένου αυτά, όταν μεγαλώσουν, να είναι σε θέση να εκπληρώσουν τον κοινωνικό τους ρόλο. (Mühlbauer, 1985).

Η σχολική κοινωνικοποίηση αναπτύσσει τη συναίνεση των ατόμων για την άσκηση μελλοντικών κοινωνικών ρόλων. Οι μαθητές, δηλαδή, αποδέχονται τις κοινωνικές αξίες και μαθαίνουν να δρουν με βάση αυτές. Παράλληλα, οι μαθητές αποδέχονται ότι θα ασκήσουν έναν ρόλο στην κοινωνία. Η σχολική κοινωνικοποίηση, όμως, αναπτύσσει στα άτομα και τις ικανότητες οι οποίες προϋποτίθενται για την άσκηση του μελλοντικού τους ρόλου. Οι μαθητές, δηλαδή, αναπτύσσουν δεξιότητες

να ασκούν τα καθήκοντα που περιλαμβάνει κάθε ρόλος που αναλαμβάνουν, καθώς και ικανότητες να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των άλλων ατόμων, αναφορικά με τη συμπεριφορά που είναι κατάλληλη για κάθε ρόλο. Στην ανάπτυξη αυτών των ικανοτήτων, καθοριστικός είναι ο ρόλος του δασκάλου, καθώς αυτός κατέχει μέσα στην τάξη μια ιεραρχικά ανώτερη θέση από τα παιδιά. Στο σχολείο, το παιδί καλείται να διαμορφώσει μια σχέση κυρίως με τον ρόλο του δασκάλου και όχι τόσο με τον δάσκαλο ως συγκεκριμένο πρόσωπο (Parsons, 1985).

Η κοινωνικοποίηση, όμως, αλληλοδιαπλέκεται με τη διαδικασία της επιλογής. Αυτό συμβαίνει, επειδή η επιλογή σχετίζεται με την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών στο μέλλον (Mühlbauer, 1985). Επομένως, είναι φανερό ότι το επάγγελμα που ασκεί κάθε άτομο σχετίζεται άμεσα με τον κοινωνικό του ρόλο.

Ο Parsons ισχυρίζεται ότι το πιο σημαντικό κριτήριο της επιλογής, άρα και του διαχωρισμού των μαθητών, είναι η σχολική επίδοση, η οποία περιλαμβάνει τόσο τα γνωστικά στοιχεία όσο και την ηθική συμπεριφορά και εμφανίζεται ως μια ικανότητα δράσης σύμφωνα με συγκεκριμένες αξίες. Τα γνωστικά στοιχεία της επίδοσης είναι πληροφορίες και δεξιότητες σε ένα ορισμένο γνωστικό αντικείμενο. Σε αυτά περιλαμβάνονται ο γραπτός λόγος, ο μαθηματικός λογισμός, καθώς και οι πραγματολογικές πληροφορίες για διάφορα θέματα. Η ηθική συμπεριφορά είναι η υπεύθυνη συμπεριφορά μέσα στο σχολικό περιβάλλον, βασικά στοιχεία της οποίας είναι ο σεβασμός, η συνεργατικότητα και η ανάληψη πρωτοβουλιών. Στο Δημοτικό Σχολείο, τα δύο αυτά στοιχεία της επίδοσης δεν διαφοροποιούνται σαφώς και ο μαθητής αξιολογείται τόσο για τη γνωστική του μάθηση όσο και για τη συμπεριφορά του (Parsons, 1985).

Ο Parsons υποστηρίζει ότι οι μαθητές, με την είσοδό τους στο σχολείο, δεν είναι εκ των προτέρων ιεραρχικά διαφοροποιημένοι. Ο μοναδικός διαφοροποιητικός παράγοντας των μαθητών τη στιγμή που εισέρχονται στο σχολείο είναι το επίπεδο ανεξαρτησίας τους, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο το παιδί έχει κατακτήσει στην οικογένεια την ικανότητα ανάληψης ευθυνών και λήψης αποφάσεων σε νέες συνθήκες (Mühlbauer, 1985). Στο σχολείο, οι μαθητές σταδιακά διαφοροποιούνται ιεραρχικά, πάνω σε βάσεις που δεν είναι βιολογικές και δεν είναι εκ των προτέρων δομημένες. Αντίθετα, οι ιεραρχικές θέσεις κατακτώνται από τα παιδιά, με βάση τον βαθμό στον οποίο αυτά μπορούν να ανταποκριθούν σε όσα το σχολείο ζητάει. Το σχολείο αποτελεί, λοιπόν, έναν βασικό φορέα κοινωνικοποίησης, καθώς καθορίζει μελλοντικούς ρόλους σε μια κοινωνία η οποία χαρακτηρίζεται από αυξημένη διαφοροποίηση (Parsons, 1985).

Ο Parsons τονίζει ότι είναι σημαντική η σύγκλιση των θεσμών της οικογένειας και του σχολείου, όσον αφορά τις αξίες που μεταδίδουν στο παιδί και, κυρίως, όσον αφορά την αξιολόγηση της επίδοσης (Mühlbauer, 1985). Ακόμα, ο Parsons επισημαίνει ότι στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες του παιδιού και να κατανοούνται οι δυσκολίες που αυτό αντιμετωπίζει. Επιπλέον, βασικό στοιχείο της σχολικής κοινωνικοποίησης είναι η επιβράβευση της επιθυμητής συμπεριφοράς, γεγονός που οδηγεί στη διαφοροποίηση των μαθητών με βάση την επίδοση (Parsons, 1985).

Η κριτική της θεωρίας κοινωνικοποίησης του Parsons

Έχουν διατυπωθεί ποικίλες κριτικές αναφορικά με τη δομολειτουργική θεωρία του Parsons και, συνεπώς, αναφορικά και με την θεωρία του για την κοινωνικοποίηση.

Καταρχάς, έχει υποστηριχτεί ότι οι έννοιες που χρησιμοποιεί ο Parsons είναι δυσνόητες και χαρακτηρίζονται από περιπλοκότητα (Mühlbauer, 1985) και ότι η θεωρία του είναι αόριστη και ασαφής, καθώς χρησιμοποιεί αφαιρετικές έννοιες, όπως η έννοια σύστημα (Craib, 1998· Ritzer, 2012). Ο ίδιος ο Parsons, άλλωστε, στην αφιέρωση του βιβλίου του *The Social System*, αυτοχαρακτηρίζεται ως αθεράπευτος θεωρητικός (Parsons, 1964).

Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ο Parsons τονίζει τη διαδικασία προσαρμογής και της δίνει μεγαλύτερη σημασία από την ατομικότητα και την αυτονομία του ατόμου. Παρόλο που ο Parsons ισχυρίζεται ότι η κοινωνικοποίηση δεν παραβλέπει τις ικανότητες του κάθε ατόμου και δεν στοχεύει στη διαμόρφωση ανθρώπων χωρίς ατομικότητα, το σύνολο της παρσονικής θεωρίας υποστηρίζει ότι η κοινωνικοποίηση είναι επιτυχής, όταν το άτομο ταυτίζεται με τον ρόλο του. Έτσι, παρόλο που ο Parsons δεν αρνείται τη δυνατότητα και την ανάγκη αυτονομίας, δεν ασχολείται ιδιαίτερα με την ατομικότητα και δεν αντιμετωπίζει την κοινωνικοποίηση ως μια εξατομικευμένη διαδικασία (Mühlbauer, 1985· Τσιπλητάρης, 2001).

Ο Parsons τονίζει την ανάγκη ισορροπίας του συστήματος και, άρα, ισχυρίζεται ότι κάθε αποκλίνουσα συμπεριφορά των ατόμων θεωρείται ως μια διαταραχή του συστήματος και ως παθολογικό φαινόμενο. Οι διαδικασίες κοινωνικού ελέγχου καλούνται να εξουδετερώσουν τις διάφορες αποκλίνουσες συμπεριφορές, καθώς η επιθυμητή κατάσταση του συστήματος είναι η ισορροπία. Με τη θεώρησή του αυτή, όμως, ο Parsons δεν εξετάζει πώς είναι δυνατόν, με τον τρόπο αυτό, να υπάρξει κοινωνική μεταβολή (Mühlbauer, 1985). Έτσι, δεν αντιμετωπίζει αποτελεσματικά το ζήτημα της σύγκρουσης, αφού ισχυρίζεται ότι η σύγκρουση δεν είναι απαραίτητη αλλά καταστρεπτική (Craib, 1998· Ritzer, 2012). Επιπλέον, μια πολύ σημαντική κριτική στη θεωρία του Parsons είναι ότι αυτή δεν ασχολείται με τις διαφορές και ιδιαιτερότητες που έχει η διαδικασία κοινωνικοποίησης σε σχέση με το κοινωνικό στρώμα στο οποίο βρίσκεται το άτομο το οποίο κοινωνικοποιείται (Mühlbauer, 1985).

Η μη ενασχόληση του Parsons με τις ιδιαιτερότητες της κοινωνικοποίησης σε σχέση με το κοινωνικό στρώμα είναι φανερή ιδιαίτερα στην εξέταση της σχολικής κοινωνικοποίησης, κατά την οποία ο Parsons μειώνει τη σημασία των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων και εστιάζει στην ατομική ικανότητα για επίδοση. Ο Parsons υποστηρίζει ότι στο κοινωνικό σύστημα του σχολείου, το παιδί κατακτά μια θέση, δηλαδή διαφοροποιείται ανάλογα με τη συμπεριφορά και τις επιδόσεις του. Ωστόσο, το παιδί έχει ήδη ενσωματώσει έναν τρόπο συμπεριφοράς από την οικογένειά του. Επίσης, η ικανότητα του παιδιού για υψηλές επιδόσεις στο σχολείο δεν μπορεί να νοηθεί ανεξάρτητα από κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες. Ακόμη, η συμπεριφορά του παιδιού, αλλά και το επίπεδο ανεξαρτησίας του, καθορίζονται και από την οικογενειακή κοινωνικοποίηση και υπάρχει περίπτωση οι μαθητές να έχουν οικειοποιηθεί ένα διαφορετικό σύστημα αξιών από αυτό του σχολείου. (Mühlbauer, 1985· Τσιπλητάρης, 2001).

Η θεωρία του Parsons έχει επικριθεί, ακόμη, για το ότι ταυτίζει τους κανόνες και τις αξίες της ελίτ με το κανονιστικό σύστημα της κοινωνίας. Αποδέχεται, δηλαδή, τις νομιμοποιήσεις της ελίτ, αφού τίθεται υπέρ του καθιερωμένου συστήματος θεσμών και αξιών (Ritzer, 1998).

Γενικά, η θεωρία του Parsons για την κοινωνικοποίηση έχει χαρακτηριστεί συντηρητική, αφού δεν ασχολείται με την ιστορία, τη μεταβολή και τη σύγκρουση αλλά δίνει έμφαση στους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας που πρέπει να εσωτερικευτούν από το άτομο (Ritzer, 2012). Καθίσταται σαφές, λοιπόν, ότι η θεωρία του Parsons για την κοινωνικοποίηση, παρόλο που κυριάρχησε για μια περίοδο ως μια από τις πιο αξιόλογες και διαδεδομένες θεωρίες, έχει δεχτεί ισχυρή κριτική σε πολλαπλά επίπεδα.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Ο στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η εξέταση της θεωρίας κοινωνικοποίησης του Parsons, καθώς και του τρόπου με τον οποίο αυτή συνδέεται με την ευρύτερη δομολειτουργική θεωρία του. Προκύπτει, λοιπόν, ότι η διαδικασία της κοινωνικοποίησης πραγματοποιεί τον σκοπό του γενικού συστήματος δράσης του Parsons, ο οποίος είναι η επίτευξη ενότητας. Η κοινωνικοποίηση, δηλαδή, κατά τον Parsons, είναι μια διαδικασία, μέσω της οποίας διατηρείται η ενότητα και η ισορροπία κάθε συστήματος, άρα και της ίδιας της κοινωνίας.

Πιο συγκεκριμένα, μέσω της κοινωνικοποίησης, οι αξίες, οι κανόνες και τα σύμβολα του πολιτισμικού συστήματος εσωτερικεύονται από το σύστημα προσωπικότητας των ατόμων και τα άτομα υιοθετούν συγκεκριμένους ρόλους. Έτσι, συγκροτείται το κοινωνικό σύστημα, μέσα στο οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν, με σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Οι ανάγκες και οι ρόλοι των ατόμων διαφοροποιούνται κατά την πορεία της κοινωνικοποίησης, η οποία παρουσιάζεται από τον Parsons και ως σύνθεση από διαδικασίες μάθησης.

Η σχολική κοινωνικοποίηση προετοιμάζει τους μαθητές για την ανάληψη του μελλοντικού τους ρόλου στην κοινωνία και, έτσι, συνδέεται με τη διαδικασία της επιλογής, αφού ο κοινωνικός ρόλος αλληλοδιαπλέκεται με το επάγγελμα και την κοινωνική θέση. Αξίζει να σημειωθεί η θέση του Parsons ότι οι μαθητές με την είσοδό τους στο σχολείο δεν είναι ιεραρχικά διαφοροποιημένοι. Η θέση αυτή αποτέλεσε, φυσικά, σημείο κριτικής.

Τέλος, στην παρούσα εργασία παρουσιάστηκε η κριτική η οποία ασκείται στη θεωρία του Parsons για την κοινωνικοποίηση. Η κριτική αυτή συνάδει με τη γενικότερη κριτική που ασκείται στον δομολειτουργισμό ως κοινωνιολογική θεωρία. Τονίζεται ο άκρως θεωρητικός και αφαιρετικός χαρακτήρας της σκέψης του Parsons, αλλά εξετάζονται και ειδικότερα ζητήματα σε σχέση με την κοινωνικοποιητική θεωρία του. Διαπιστώνεται ότι ο Parsons δεν ασχολείται με τις ιδιαιτερότητες της διαδικασίας κοινωνικοποίησης σε σχέση με τις συνθήκες μέσα στις οποίες αυτή τίθεται. Ο Parsons, λοιπόν, δεν ασχολείται με τις διαφορές της κοινωνικοποίησης σε σχέση με το κοινωνικό στρώμα του ατόμου που κοινωνικοποιείται και αυτή η θέση είναι ιδιαίτερα έντονη κατά την εξέταση της σχολικής κοινωνικοποίησης. Το κάθε κοινωνικό στρώμα είναι συνυφασμένο με μια σειρά ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, τα οποία είναι αλληλένδετα με τις δυνατότητες και τις προοπτικές που έχει κάθε άτομο και, τελικά, με την ίδια τη ζωή του κάθε ατόμου. Επομένως, το κοινωνικό στρώμα σχετίζεται άμεσα με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, καθώς αυτό επηρεάζει τους φορείς κοινωνικοποίησης του ατόμου.

Έτσι, λοιπόν, ανοίγονται δυνατότητες να διερευνηθεί περαιτέρω αυτός ο συντηρητικός, όπως αποκαλείται, χαρακτήρας της θεωρίας κοινωνικοποίησης του Parsons και να εξεταστεί πώς θα μπορούσε να μετασχηματιστεί η θεωρία του, εάν

λαμβάνονταν υπόψη τα στοιχεία εκείνα τα οποία ο Parsons παραμερίζει. Πρόκειται, στην περίπτωση αυτή, για τον προσανατολισμό σε νέες θεωρίες, στηριζόμενες στη θεμελιώδη θεωρία του Parsons.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Craib, I. (1998). *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία: Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*. (Π. Λέκκας, Επιμ., Μ. Τζιαντζή, & Π. Λέκκας, Μεταφρ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Devereux, E. (1998). Η κοινωνιολογική θεωρία του Parsons. Στο Μ. Πετμεζίδου (Επιμ.), *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία: Δομολειτουργισμός, Κριτική στον Θετικισμό, Συμβολικές Διαντιδράσεις, νόημα και ερμηνεία* (Β. Καπετανγιάννης, & Γ. Μπαρουξής, Μεταφρ., Τόμ. 1, σσ. 98-159). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Κελπανίδης, Μ. (2002). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Θεωρίες και πραγματικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Mühlbauer, K. (1985). *Κοινωνικοποίηση: Θεωρία και έρευνα*. (Δ. Δημοκίδη, Μεταφρ.) Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Νόβα - Καλτσούνη, Χ. (1995). *Κοινωνικοποίηση: Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.

Parsons, T. (1956). Family Structure and the Socialization of the Child. Στο T. Parsons, & R. Bales, *Family Socialization and Interaction Process* (σσ. 35-131). Abingdon: Routledge.

Parsons, T. (1964). *The Social System*. Canada: Free Press.

Parsons, T. (1968). *The Structure of Social Action*. New York: The Free Press.

Parsons, T. (1985). Η σχολική τάξη ως κοινωνικό σύστημα: μερικές από τις λειτουργίες της στην αμερικανική κοινωνία. Στο Α. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο* (σσ. 249-279). Αθήνα: Παπαζήση.

Πιπερόπουλος, Γ. (1990). *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Ritzer, G. (2012). *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία*. (Ι. Καντανζόγλου, Επιμ., & Γ. Χρηστίδης, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική.

Schlottmann, U. (1968). *Primäre und Sekundäre Individualität*. Stuttgart: Ferdinand Enke.

Τσιπλητάρης, Α. (2001). *Η Κοινωνικοποίηση του Παιδιού: Μια Ψυχοκοινωνιολογική Προσέγγιση στα Πλαίσια της Οικογένειας και του Σχολείου*. Αθήνα: Ατραπός.